

УДК 334.7.01

Довганюк В.М.

аспірант

Національної академії управління

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОЇ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ

В статті здійснено детальне дослідження та аналіз соціально-економічних передумов розвитку кредитної кооперації в Україні. Виявлено, що розвиток кредитної кооперації залежить від цілого ряду передумов, аналіз яких може слугувати базисом для розробки механізму вдосконалення його функціонування. До комплексу основних факторів, що впливають на формування і розвиток кредитної кооперації входять: соціально-економічний; політичний; правової; суспільно-інформаційний, освітній та інші фактори. Серед них основне місце займає соціально-економічний фактор, котрий поєднує в собі два аспекти відповідальності: соціальний та економічний. Основними цілями соціального фактора є: захист життя і свобод, соціальний захист, отримання соціальних переваг. Економічний фактор забезпечує виконання наступних цілей: можливість колективного виживання, можливість отримання додаткових індивідуального результату від спільної діяльності. Виявлення, аналізі та узагальненні соціально-економічних передумов розвитку кредитної кооперації в Україні надасть змогу виявити внутрішні та зовнішні першопричини в проблемах відновлення ефективного функціонування кредитних кооперативів в Україні, спонукатиме до пошуків найбільш ефективних напрямів її розвитку.

Ключові слова: система кредитної кооперації, державне регулювання та нагляд, стратегія розвитку, механізм функціонування.

ДОВГАНЮК В.Н. СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ РАЗВИТИЯ КРЕДИТНОЙ КООПЕРАЦИИ В УКРАИНЕ

В статье осуществлено детальное исследование и анализ социально-экономических предпосылок развития кредитной кооперации в Украине. Определено, что развитие кредитной кооперации зависит от целого ряда предпосылок, анализ которых может лечь в основу разработки механизма совершенствования его функционирования. В комплекс основных факторов, влияющих на формирование и развитие кредитной кооперации входят: социально-экономический; политический; правовой; общественно-информационный, образовательный и другие факторы. Среди них основное место занимает социально-экономический фактор, соединяющий в себе два аспекта ответственности: социальный и экономический. Основными целями социального фактора являются: защита жизни и свобод, социальная защита, получение социальных преимуществ. Экономический фактор обеспечивает выполнение следующих целей: возможность коллективного выживания, возможность получения дополнительных индивидуальных результатов от совместной деятельности. Выявление, анализ и обобщение социально-экономических предпосылок развития кредитной кооперации в Украине позволит выявить внутренние и внешние первопричины в проблемах восстановления эффективного функционирования кредитных кооперативов в Украине, побуждать к поискам наиболее эффективных направлений ее развития.

Ключевые слова: система кредитной кооперации, государственное регулирование и надзор, стратегия развития, механизм функционирования.

Dovganiuk V.M. SOCIO-ECONOMIC PRECONDITIONS FOR DEVELOPMENT OF CREDIT CO-OPERATION IN UKRAINE

The article provides a detailed study and analysis of the socio-economic background of the development of credit cooperation in Ukraine. It is revealed that the development of credit co-operation depends on a number of prerequisites, the analysis of which can serve as a basis for developing a mechanism for improving its functioning. The complex of the main factors influencing the formation and development of credit cooperatives are: socio-economic; political; Legal Public information, educational and other factors. Among them, the main place is the socio-economic factor, which combines two aspects of responsibility: social and economic. The main goals of the social factor are: protection of life and freedoms, social protection, obtaining social benefits. The economic factor ensures the following objectives: the possibility of collective survival, the possibility of obtaining additional individual result from the joint activity. Identification, analysis and synthesis of socio-economic preconditions for the development of credit cooperation in Ukraine will provide an opportunity to identify internal and external root causes in the problems of restoring the effective functioning of credit cooperatives in Ukraine, and will encourage the search for the most effective directions for its development.

Keywords: system of credit cooperation, regulation and supervision, strategy development, operation mechanism.

Постановка проблеми. Сьогодні перед вітчизняною економікою постає ключова проблема: забезпечення економічного розвитку, підвищення добробуту та якості життя населення, а також формування передумов економічного зростання. Однак у сучасних умовах цивілізаційного розвитку національна економіка зіштовхнулася з складнощами в досягненні цієї мети.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок в розробку теорії та організації принципів кооперативного руху внесли загальносвітові вчені-економісти: А.Н. Анциферов, С.В. Бородаєвський, С.Л. Маслов, К.А. Пажитнов, С.Н. Прокопович, В.Ф. Тотоміанц, М.І. Туган-Барановський, М. Хейсін та інші. Організацію діяльності національної системи кредитної кооперації в своїх роботах досліджували такі вітчизняні науковці та практики як: В. Гончаренко, С. Леонов, А. Пожар та А. Стадник, М. Чижевська та іншими вітчизняними дослідниками-теоретиками і практиками.

Невирішена раніше частина загальної проблеми полягає в тому, що детальне дослідження та аналіз соціально-економічних передумов розвитку кредитної кооперації в Україні надасть змогу виявити внутрішні та зовнішні першопричини в проблемах відновлення ефективного функціонування кредитних кооперативів в Україні, спонукатиме до пошуків найбільш ефективних напрямів її розвитку.

Формулювання цілей статті. Основна ціль статті полягає в виявленні, аналізі та узагальненні соціально-економічних передумов розвитку кредитної кооперації в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розвиток кредитної кооперації залежить від цілого ряду передумов, аналіз яких може слугувати базисом для розробки механізму вдосконалення його функціонування. До комплексу основних факторів, що впливають на формування і розвиток кредитної кооперації входять: соціально-економічний; політичний; правової; суспільно-інформаційний, освітній та інші фактори.

В комплексі факторів основним є **соціальний чинник**, оскільки сама ідея кредитної кооперації ґрунтується на отриманні вигоди члена кооперативу.

Основними цілями соціального фактора є:

- захист життя і свобод;
- соціальний захист;
- отримання соціальних переваг.

Слід зазначити, що з підвищенням рівня життя всього суспільства і підвищенням захищеності його членів, підвищується «якість» соціальних цілей – від захисту життя до отримання соціальних переваг.

Економічний чинник передбачає вплив на виникнення і розвиток кредитної кооперації ринкового аспекту. Неможливість надати доступний і дешевий кредит населенню і підприємцям зумовлює появу нових фінансових установ. Економічний фактор забезпечує виконання наступних цілей:

- можливість колективного виживання,
- можливість отримання додаткових індивідуального результату від спільної діяльності.

При визначенні передумов соціально-економічного розвитку кредитної кооперації необхідно ознайомитися з основними макроекономічними показниками: інфляція, ВВП, інвестиції.

В 2014-2015 роках стрімко зросли інфляційні процеси. Офіційна статистика наводить наступні дані: індекс споживчих цін становить 24,9% (зростання цін на продукти харчування на 24,8%), індекс цін виробників зріс на 31,8%. Головними причинами інфляційних процесів стало знецінення гривні (більш ніж вдвічі) і підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги на 34,3%. Випробуванням для громадян України став надвисокий рівень інфляції, який суттєво вплинув на реальну середньомісячну заробітну плату, яка з середини 2014 р., значно знизилася.

Вказані чинники призвели до критичного падіння купівельної спроможності населення та погіршила добробут і рівень життя більшості громадян України.

Інфляція зменшує реальні доходи, а отже і знижує реальний платоспроможний попит, що веде до спаду виробництва. Скорочення виробництва та торгівлі обмежують базу оподаткування, посилюючи розбалансованість державних фінансів, що призводить до ще більшого посилення інфляційних процесів. Розкручування цього процесу у 2014р. призвело до падіння реального ВВП на рівні 7-8%. В 2015 році реальний ВВП зменшився в порівнянні з 2014 роком

на 9,9%, що знову ж таки було зумовлено ростом інфляційних процесів. В 2016 році спостерігалася позитивна тенденція, валовий внутрішній продукт порівняно з 2015 роком збільшився на 2,3%.

В цілому, за період 1996–2016 рр. динаміка обсягу номінального ВВП України у фактичних цінах (в млн. дол. США) демонструвала стійку динаміку до зниження (рис. 1).

Наслідки світової фінансово-валютної кризи 2007 р., призвели до гальмування економічного розвитку національної економіки з часовим лагом у 2 роки, тобто національна економіка відчула на собі негативний вплив світової фінансово-валютної кризи 2007 року лише в 2009 році. Тому, попереднє інтенсивне економічне зростання з 1999 року по 2008 рік сприяли відновленню економічного зростання в 2010 році.

В 2012 році відбулося уповільнення темпів зростання реального ВВП України, що представлено на рис. 2.

Загалом номінальний і реальний ВВП України мають однакову тенденцію до зростання чи скорочення. Однак темпи їх приросту ніколи не співпадають, оскільки це можливо тільки при нульовій інфляції.

Також важливою соціально-економічною передумовою економічного зростання, а також розвитку всіх сфер та галузей економіки України, а також кредитної кооперації зокрема є аналіз динаміки величини інвестицій.

Обсяг надходження прямих іноземних інвестицій в Україну представлено на рис. 3.

Падіння інвестицій посилюється як внутрішніми соціально-економічними та політичними проблемами, а також негативною поточною економічною динамікою. Обсяг валового нагромадження основного капіталу скоротився, порівняно з 2013 р., приблизно на 25%, а частка інвестицій у структурі ВВП впала нижче 15%. В економіці це означає «вимивання» інвестиційного потенціалу та потенціалу економічного відновлення. В зв'язку з цим, майже всі отримані ресурси (як домогосподарств, так і державного сектору), йдуть на споживання, рівень якого у 2014 р. перевищив 90% ВВП. За таких умов структурні зміни в економіці відбуватися не можуть [7].

З початку 2014 р. Україна втратила 10,3 млрд. дол. інвестицій, у той час як приплив капіталу становив

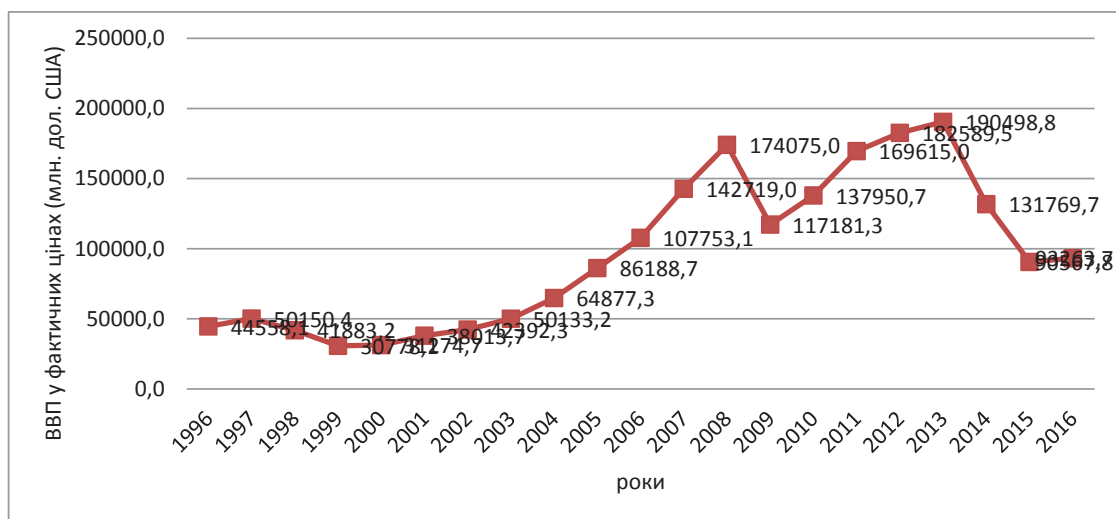

Рис. 1. Обсяг номінального ВВП України у фактичних цінах (в млн. дол. США)

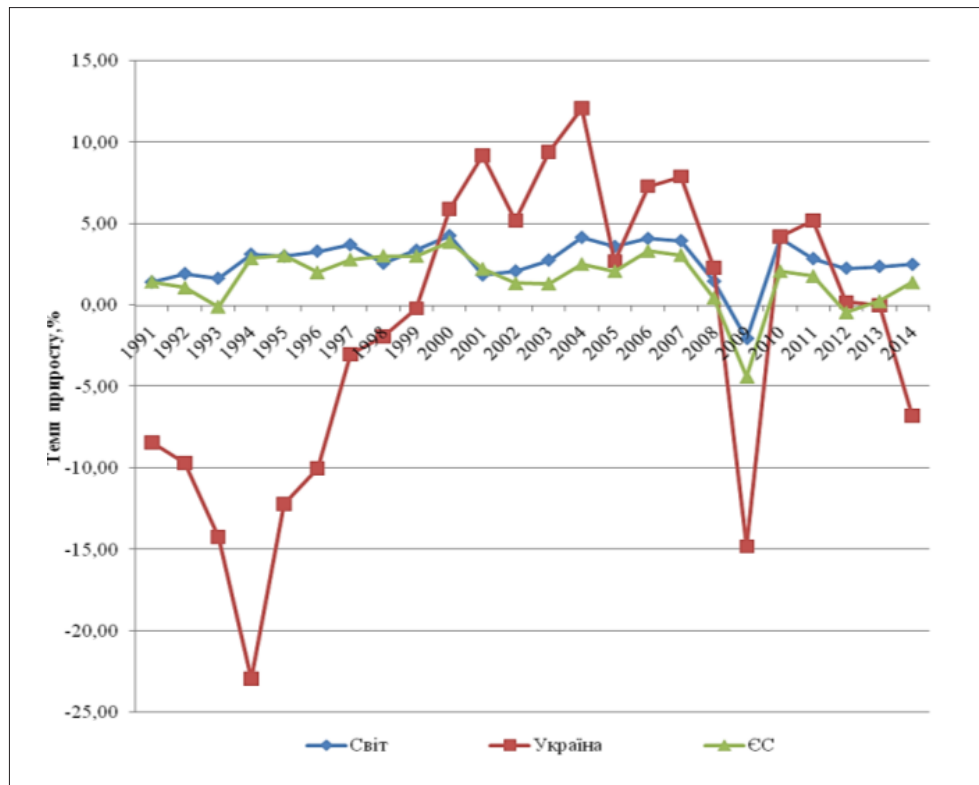

Рис. 2. Темп приросту ВВП, % на рік

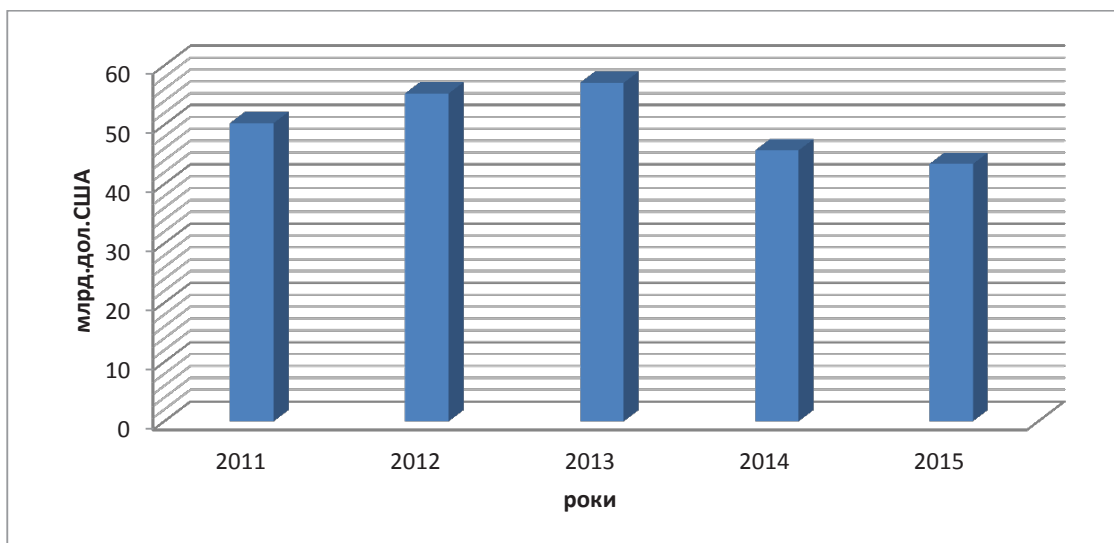

Рис. 3. Надходження прямих іноземних інвестицій в Україну за 2011-2015 роки

1,9 млрд. дол. [11]. За умов воєнно-політичного конфлікту та зовнішньої агресії інвестувати в економіку будь-якої держави ризиковано та складно. Базовими факторами скорочення інвестиційної активності інвесторів виступають: воєнна загроза, макроекономічна нестабільність, критична залежність національної економіки від зовнішніх ринків, неконкурентоспроможність продукції більшості вітчизняних товаровиробників, різка втрата купівельної спроможності населенням. Загальна сума втрат України у зв'язку з окупацією Криму оцінюється в понад

1 трлн. грн. При цьому прямі втрати Зведеного бюджету України протягом 2013–2014 рр. оцінені в розмірі понад 100 млрд. грн. [4, с. 121].

Стан і тенденції соціально-економічного розвитку України є підставою для визначення його ключових проблем, викликів і ризиків:

- військові дії на Донбасі, агресія Росії, цілий комплекс соціально-економічних проблем для людей, суб'єктів господарювання, держави в цілому;
- корупція, нецивілізоване нагромадження капіталу, зміцнення та зрощення олігархічного капіталу

з державним апаратом, підпорядкування економіки й держави в цілому корпоративним інтересам, тінізація економіки;

– низька конкурентоспроможність національної економіки в умовах посилення глобальної конкуренції, яка охоплює не лише традиційні ринки товарів, капіталів, технологій, робочої сили, але й системи національного управління, підтримки інновацій, розвитку людських ресурсів; експортно-сировинна модель розвитку економіки; дефіцитність зовнішньоторговельного балансу; деформована структура промислового виробництва; зниження впливу багатьох традиційних (екстенсивних) факторів зростання; зношеність основних засобів; низький рівень продуктивності праці; високий рівень ресурсо- та енерговитратності економіки; негативні характеристики паливно-енергетичного комплексу; недостатнє утвердження інноваційної моделі розвитку;

– дефіцитність державного бюджету; дефіцитність пенсійного фонду; зростання державного та гарантованого державою боргу; недостатність розвитку ринку фінансових послуг; позабанківський грошовий обіг;

– неефективна політика зайнятості, соціального захисту; низький платоспроможний попит населення.

Отже соціально-економічні передумови розвитку кредитної кооперації в Україні обтяжені різного роду внутрішніми та зовнішніми причинами. В дорадянській Україні кооперативний рух набув широкого розповсюдження. Проте, із встановленням режиму радянської влади кооперативний рух в Україні почав підпорядковуватися державним органам та поступово ліквідувався. Проголошення Україною незалежності стало поштовхом до позитивних змін у вітчизняному кооперативному русі.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, дослідивши та проаналізувавши соціально-економічні передумови розвитку системи кредитної кооперації України ми дійшли висновку, що сама ідея кредитної кооперації зазнавала дискредитації недалекому минулому.

У сучасних умовах Україні потрібно модернізувати всі аспекти своєї діяльності; приймати швидкі, але виважені рішення, здійснювати рішучі кроки щодо забезпечення умов розвитку економіки, прав і свобод людини, вирішення завдань досягнення цивілізованих правил та стандартів якості життя населення України.

Проведені попередні дослідження засвідчують, що найбільш успішно кредитні кооперативи розвиваються в тих областях та сферах, де в процес їх господарювання залучаються зовнішні фінансові джерела, надається дієва державна економічна та правова підтримка.

Системні реформні перетворення в усіх сферах економіки, система засобів механізму регулювання

соціально-економічними процесами та необхідність розвитку кредитної кооперації повинні ґрунтуватися на стратегічному баченні точок економічного зростання. Необхідно забезпечувати конкурентоспроможність національної економіки та сталий соціально-економічний розвиток через утвердження інноваційної моделі розвитку економіки, структурну перебудову, модернізацію інфраструктури й базових галузей економіки; модернізацію системи управління державними фінансами шляхом покращення умов ведення бізнесу, активізації інвестиційно-інноваційної діяльності, відновлення ідеї кредитного кооперування, дерегуляції економічної діяльності й протидії корупції. Структурна політика держави має бути переорієнтована на розвиток інфраструктури кредитної кооперації, забезпечення мобільності робочої сили, розвиток людського потенціалу та забезпечення можливостей його реалізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Бабенко С.Г. Стратегія розвитку кооперативного сектора економіки України/ С.Г. Бабенко// Економіка і прогнозування. – 2003. - №4. – С. 38-51.
2. Гончаренко В.В. Фінанси кредитних спілок України: положення і процедури / В. В. Гончаренко. – К. : Канадська Програма розвитку кредитних спілок в Україні, 2000. – 203 с.
3. Гончаренко В.В. Про зміну концепції розвитку системи кредитної кооперації та її можливий вплив на кредитно-кооперативний сектор національної економіки/ В. В. Гончаренко. – Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – № 5 (50). – 2011. – с. 99-107.
4. Горбулін В. П. Донбас і Крим: ціна повернення : монографія / за заг. ред.: В. П. Горбуліна, О. С. Власюка, Е. М. Лібанової, О. М. Ляшенко. – К. : НІСД, 2015. – 474 с.
5. Звіт національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за 2016 рік – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html> – Заголовок з екрану.
6. Леонов С.В., Олещук М.Г. Аналіз проблем, перспектив і тенденцій діяльності кредитних спілок України/ С.В. Леонов, М.Г. Олещук. – Вісник Української академії банківської справи. – № 1(36), 2014. - с. 34-37.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Пожар А. А. Кредитно-кооперативний сектор економіки європейських країн : монографія / А. А. Пожар. – Полтава : РВЦ ПУЕТ, 2013. – 278 с.
9. Стадник А. А. Розвиток кооперативного руху в Україні / А. А. Стадник // Фінанси України. – 2004. – № 7. – С. 104–110 .
10. Терещенко П. Напрямки розвитку кредитних спілок в Україні // Фінанси України. – 2009. – №5. – С. 87–94.
11. Україна втратила 10,3 мільярда доларів інвестицій. Економічна правда, 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news /2014/12/5/10814/>.
12. Чижевська М. Кредитна кооперація як засіб подолання бідності та створення соціально-економічних вигод/ М. Чижевська. – Збірник наукових праць. Вісник національного університету водного господарства та природокористування, – Економіка, Ч. II, випуск 4(40) – Рівне, 2007. – С. 328-335.